

L. Brummel, *Twee ballingen 's lands tijdens onze opstand tegen Spanje. Hugo Blotius (1534-1608). Emanuel van Meteren (1535-1612)* ('s-Gravenhage: Martinus Nijhoff, 1972, 190 blz., f 37,45).

Misschien roepen de jaartallen in de titel de gedachte op, dat de twee behandelde figuren een homogene inhoud opleveren; dat is niet het geval, want zij hebben niets met elkaar van doen, kennen elkaar niet eens. De eerste is een echte humanist, die in Wenen na lang zwerfen eindelijk zijn beroep vindt, de tweede is koopman in Londen, die als aartsverzamelaar en herkomstig van Antwerpen belangstelling heeft voor het verloop van de Nederlandse opstand.

Toch is de heterogene inhoud verenigd door de belangstelling en de speciale kennis van de schrijver: geschiedenis van het bibliotheekwezen en van het boek. Blotius, tot nu toe hier nauwelijks bekend, werd 'praefect' der keizerlijke bibliotheek te Wenen (1575), waar hij heldere ideeën over de taak van bibliotheek en bibliothecaris formuleert. Met hem komen we in de wereld der humanisten, boven-nationaal gericht en tegelijk nationaal prikkelbaar, van zeer geschakeerde godsdienstzin, waar de scheiding 'ketter' of 'niet-ketter' moeilijk aan te geven is; de briefwisseling is er zeer levendig, die belangrijk bronnenmateriaal voor zeer uiteenlopende gebieden levert; boeken waren hun hartstocht en Blotius legt de grondslagen voor de hanteerbaarheid er van, als ze zijn opgeslagen op de planken.

Eén boek heeft Emanuel van Meteren op die plank gelegd: de beroemde *Memorien der Belgische ofte Nederlantsche Historie*. Daarover is door Fruin, Sneller, en anderen geschreven; daaraan heeft Verduyn zijn proefschrift gewijd (1926), een aanwinst voor tal van gegevens voor Van Meteren en zijn kring, waarin zijn volle neef Abraham Ortelius, de grote popularisator der cartografie, een belangrijke plaats innam. Hij was het ook, die Van Meteren een stoot gaf: maak van je berg materiaal een boek. Was er nog plaats voor twee hoofdstukken over Van Meteren, nadat Brummel zelf al enige tijdschriftartikelen over hem had geschreven?

Het antwoord is zonder meer: zeer zeker. Verduyn had eigenlijk zijn studieobject niet helemaal ernstig genomen; met tal van laatdunkende kenschetsen kleineert hij Van Meteren, die een 'brekebeen in 't schrijven van zijn moedertaal' is (59), een 'geschiedenisliehebber' (128) en dan nog een 'leek in zijn liefhebberij', een 'weinig begaafde man' op het niveau van 'lager onderwijs met een beetje Latijn' (43), met een 'manie van boekjes verzamelen' (151). Dat is natuurlijk zijn goed recht, was het niet, dat er dan toch anachronismen zijn binnengeslopen: het Nederlands was in het algemeen nog niet zo beslepen, dat het genre der geschiedschrijving als volwaardig instrument kon dienen; de kennis van het Latijn bij de humanisten stond toen op een plan, waarbij vergeleken een doctorandus in de Latijnse taal- en letterkunde van nu een beginner is. Als Van Meteren in de Antwerpse gevangenis (1575) een Latijns boek van Johannes Ludovicus Vives (1492-1540) leest ter voorbereiding op zijn terechtstelling - hij was gevangen genomen, mee omdat hij een psalmboek van Eobanus Hessus (1488-1540) in 'Latijns veers' bij zich had -, moet men voorzichtig zijn met onderschatting van zijn Latijn.

Brummel is voorzichtig; hij wil hem 'noch een kunstenaar noch een geleerde' noemen, en hij heeft hem herkend en positief gewaardeerd als een harde werker: '... bezielde ... door een geestdrift en gedreven door een brandende ijver, die elk volbloed historicus zouden gesierd hebben' (121).

In dit ernstig nemen heeft Brummel de hefboom gevonden - op grond van geduldig vergelijken van verschillende edities (1599, 1608, 1614) - de sedert Fruin voortwoekerende

legende uit haar voegen te tillen dat Van Meteren heel wat heeft toegegeven aan officieel ingrijpen in zijn geschiedverhaal. Integendeel hij trachtte aan die greep te ontkomen; veranderingen, uitbreidingen, die hij onvermoeibaar en steeds maar weer aanbracht, waren gebaseerd op eigen bevindingen en overtuiging, en op zijn streven 'niet partiael' te zijn. De bescheiden man diende zich zelf een dienende rol toe: de beschrijving der dramatische gebeurtenissen in de Nederlanden was niet het werk van één mens. Een 'perfecte' historie vereiste 'stof, oordeel ende conste'.

'Stof' heeft Van Meteren als eerste geleverd en zoveel, dat zijn boek voor de lateren nog steeds bron is. 'Conste' wordt door Van Meteren verlangd in overeenstemming met het toenmalige besef, dat een geschiedschrijver een artistiek-literair product moest leveren. Daarvoor was een Latinist nodig, of - later! - een P. C. Hoof.

En wat te zeggen van 'oordeel'? Heeft Van Meteren dit element verwerkt in zijn boek? Het is net alsof Brummel zich zelf hier tegenspreekt: enerzijds (121) acht hij Van Meterens streven naar onpartijdigheid zo ver te gaan, 'dat eigen identiteit in zijn verhaal vrijwel geen rol speelde'; anderzijds zet hij ons een vent voor, die oprecht is, geestdriftig, tolerant, afkerig van dogma's, een irenicus, een man vol distantie ten aanzien van en betrokkenheid bij zijn onderwerp.

Zou het niet kunnen zijn, dat de identiteit van Van Meteren in de geestelijk ingewikkeld gestructureerde wereld der emigranten te Londen zo moeilijk te attraperen is? Hij neemt afstand van de rooms-katholieken, van 'die van de Ghereformeerde Religie', van de 'Hollandsche' gereformeerden, van de 'Politijcken'. Brummel overweegt nog, of hij geestelijk onder te brengen is bij de aanhangers van het 'Huis der Liefde'. Dat verdient overweging, want Verduyn - Brummel verwijst daar overigens niet naar - had Van Meteren in dat verband voorgesteld als een onnozele hals die niet eens in de gaten had, dat zijn vertrouwensman Ortelius in dat 'huis' behoorde. Brummel meent (128), dat het onmogelijk is na te gaan, of Van Meteren tot de aanhangers van deze secte behoorde. Maar heeft deze niet duidelijk in zijn voorrede tot de editie van 1599 er op gewezen, dat God 'niet te vergeefs zijn gheboden gheeft, maer dat hy wil inde werelt met ziel ende lichame, beyde ghedient ende gheeert wesen'? Is dat geen afstand nemen van hen voor wie vormen van eredienst geen betekenis hadden? Mogelijk is er toch nog ruimte voor een onderzoek naar opsporing en voor geleiding der identiteit van Van Meteren op grond van diens boek.

Maar niemand zal zo treffend de betekenis van Van Meteren raken als Brummel dat gedaan heeft in zijn ritmische trits: 'Wat voor de godsdienst de Statenbijbel, voor de letteren Cats was, bleef een eeuw lang Van Meteren voor onze geschiedenis' (171); de lezer zal begrijpen, dat Brummel hiermee niet een anti-climax van niveau bedoelt; over het idee, dat Cats niet meer zou geven dan platvoerse allemanswijsheid is men wel heen.

E. H. Waterbolk

Th. J. Meijer, ed., *Album Promotorum Academiae Franekerensis (1591-1811)* (Fries Genootschap van Geschied-, Oudheid- en Taalkunde te Leeuwarden; Franeker: T. Wever [1972] 159blz., f30.-).

Het Franeker *Album Promotorum* stelt mij voor een raadsel: hoe heeft de auteur van een boeiende dissertatie over Perizonius de verantwoordelijkheid voor dit haastwerk op zich kunnen nemen? Praktisch alles wat in dit boek mis kon gaan is ook werkelijk mis gegaan. Naast een hele reeks omissies telt het *Album* namelijk honderden meer en minder ernstige fouten: de transcripties van namen, van titels van dissertaties en van in de noten geciteer-